

Journalistliv i Esbjerg omkring 1950

af Søren Bertelsen

Forhenværende pressechef i SAS, Søren Bertelsen, fortæller om sine år på dagbladet Vestjyden i Esbjerg, hvor han begyndte som elev i 1947.

I marts måned 1928 overværede jeg sammen med min far, mor og lillebror redaktør J. P. Sundbos begravelse på den gamle kirkegård

i Esbjerg. Jeg var fem år, og vi var en lille del af det største begravelsesfølge, der nogensinde er set i Esbjerg. Thorvald Stauning talte ved båren. 19 år senere fik jeg min daglige gang på Vestjyden, den avis Sundbo havde skabt.

Det var ikke nogen blomstrende forret-



Den 25. marts 1928 blev der afholdt en højtidelighed på Esbjerg Torv i forbindelse med redaktør J. P. Sundbos bisættelse. (Foto: Esbjerg Byhistoriske Arkiv)

ning, jeg blev knyttet til som vikar for en sygdommeldt kvindelig korrekturlæser, der foruden at læse korrektur også passede telefonen og havde ansvaret for klichearkivet. Jeg blev hilst hjertelig velkommen af bladets to journalistelever, Axel Christensen og Peter Dalhoff Nielsen. Nu slap de for at læse korrektur og kunne sammen med bladets enlige journalist, Ove Ovesen, koncentrere sig om at levere lokalstof til tre avissider. Desværre havde Ove Ovesen et svagt helbred med korte og lange sygeperioder, hvilket yderligere øgede presset på de to elever. Bladets redaktionssekretær, I. A. Ørsted, måtte slide hårdt for at få stablet en avis på otte sider på bene indenfor tidsrummet 7-13. Bladets redaktør, Ludvig Kümmel, var helt ny i stillingen. Han havde nok at gøre med at sætte sig ind i tingene og det lokale liv i Esbjerg inden for Socialdemokratiet og fagbevægelse samt livet uden for disse bevægelser.

Det var ikke et udslag af et øjeblikks lune, at jeg havde droppet mulighederne for at blive fastansat kontorist på Arbejdsanvisningskontoret til fordel for jobbet som vikarierende korrekturlæser. Siden jeg i 1939 havde forladt Esbjerg kommunale skolevæsen med en mellemskoleeksamen i ryggen, havde mit faste mål været at blive journalist, og jeg havde sat målet højt: Jeg ville være rejsende journalist og leve af at skrive artikler. Det skulle gå anderledes, men det vidste jeg ikke hin jummorgen, da jeg i god tid mødte op på redaktionen, hvor man stadig havde de møbler, der var erhvervet, mens Sundbo var redaktør. Jeg følte, at nu var jeg på rette spor. Nu kunne intet standse min drøm om at blive journalist. Peter og Axel viste sig at være nogle strålende kammerater, der hjalp mig til rette og gav



*Kongensgade 41, hvor Vestjydens redaktion og ekspedition havde til huse. Billedet er fra ca. 1955.
(Foto: Esbjerg Byhistoriske Arkiv)*

mig små journalistiske opgaver. Når korrekturlæsningen var slut ved 12-tiden, gik jeg ikke hjem, men blev hængende på redaktionen, og lidt efter lidt begyndte jeg at skrive lo-

kale artikler, der blev modtaget med kyshånd af Ørsted. Recepten var meget enkel: Nordsjællands Socialdemokrat havde f.eks. en artikel om en savværksarbejder, der var kommet til skade, fordi hans sav havde ramt en patron, en tysk soldat havde skudt ind i en træstamme. Så var det bare at ringe til skovri-der Frederiksen og høre, om der var tyske patroner i træerne i Marbæk Plantage. Enten han svarede ja eller nej, så var artiklen hjemme med en overskrift, der kunne lyde: »Ingen risiko for vestjyske savværksarbejdere« eller »Savværksarbejderne går i fare«. Artikler af den kaliber lavede vi tre masser af i eftermid- dagstimerne. Der var ingen faste arbejdsti- der. Vi havde lov til at arbejde på redaktionen, ligeså længe vi ville.

Den 1. september 1947 blev min flid beløn- net. Jeg blev ansat som elev med tre års lære- tid. Det var Kontrolkomitéen for den Social- demokratiske Presse i Danmark, der god- kendte min ansættelse. Lønnen var 392 kr. om måneden. I ansættelsesbrevet blev det understreget, at jeg ikke måtte påtage mig noget offentligt tillidshverv uden forud ind- hentet tilladelse fra såvel den lokale bladle- delse som fra bladledelsen i København. Og jeg skulle også vide, at jeg skulle være villig til »såfremt pressens tarv måtte kræve det, uden særlig varsel at lade Dem forflytte til et af vore andre blade«. Jeg var kommet i men- neskehænder. Kontrolkomitéen - alene nav- net var frygtindgydende - var faktisk Den so- cialdemokratiske Presses hovedbestyrelse, der godkendte budgetter og regnskaber, ansættelser og lignende. Men dens mest vig- tige opgave var at skaffe penge fra fagbe- vægelsen til driften af bladene. I 1947 havde Den socialdemokratiske Presse 64 hoved- og

lokalredaktioner spredt ud over hele Dan- mark, og man trykte aviser i stort set alle større provinsbyer. Lokalt havde aviserne og- så kontrolkomitéer, i hvilke der sad skikkeli- ge fagforeningsfolk, der ikke vidste stort om avisdrift, men troligt gennemgik budgetter og regnskaber, hørte om annonce- og abon- nementskampagner. De sluttede deres mø- der med en gang smørrebrød på Sands Re- staurations i Skolegade.

Hvert år holdtes et lokalt repræsentant- skabsmøde for en større kreds af gode social- demokrater. Mødet holdtes altid en søndag formiddag på Park Hotel, hvor der blev ser- veret kaffe og wienerbrød fra Fællesbageriet. Jeg refererede disse møder for avisen og erindrer ikke, at der blev sagt noget af betyd- ning. Debatten drejede sig næsten altid om prisen på dødsannoncer, bude, der smed avi- sen på trappen, og lignende.

Nu, da formanden for Den socialdemokra- tiske Presses kontrolkomité i Danmark, for- bundsformand Josef Andersson, og forman- den for den lokale kontrolkomité i Esbjerg, rejsesekretær i HK Robert Larsen, havde godkendt min udnævnelse til elev, kunne jeg droppe jobbet som korrekturlæser og for al- vor begynde at skrive til avisen. Der var ingen begrænsninger og ingen læremestre, så vi elever måtte selv finde ud af tingene. Ørsted og Kümmel havde alt for travlt med at få skabt den daglige avis til at kunne oplære os. De var selv begyndt på samme måde. Küm- mel var oprindeligt uddannet maskinsnedker og Ørsted maskinarbejder. De var begge star- tet som meddelere til socialdemokratiske avi- ser i henholdsvis Nordjylland og Nordsjæl- land og var langsomt gledet ind i systemet. De var begge gode socialdemokrater. Det var



Husvildeboliger ved Ribegades udmunding i Gammelby Strandvej, ca. 1960. (Foto: Esbjerg Byhistoriske Arkiv)

forudsætningen for deres journalistiske karriere.

Vi havde alle hver vore stofområder, og fordelingen af disse byggede på rene og skære tilfældigheder. Jeg havde således omtrent fra starten det kommunale stof, herunder dækning af byrådsmøderne, fiskeri- og havnestoffet samt personalistoffet. På grund af sygdom eller ferie kunne jeg også blive sat til

at skøjte ind over rets- og politistoffet og det stofområde, jeg brød mig mindst om, som slet og ret hed »Falck«. Det var ulykker, trafikdrab og andre ubehageligheder.

Et meget stort antal af de møder og generalforsamlinger, der blev holdt i Esbjerg i løbet af året, blev refereret. Tommefingerreglen var, at var begivenheden annonceret i bladet, så fulgte der også et større eller min-

dre referat som kvittering. Møderne blev fordelt hver dag ved middagstid, og det betød, at man i den travle mødetid forår og efterår aldrig rigtig vidste, om man havde aftenfri eller ej.

Esbjerg var i årene efter krigen inde i en rivende udvikling, også på det kommunale område, hvor byrådet blandt andet fik gennemført det store projekt om de afskærende kloakledninger med tilhørende rensningsanlæg. Et projekt, der satte en stopper for direkte udledning af kloakvand i havnen. Også kvartererne øst for jernbanen fik en ansigtsløftning med omfattende lokal debat til følge. Ikke mindst asfalteringen af Ribegade satte sindene i bevægelse, fordi grundejerne efter deres mening blev pålignet alt for store omkostninger. Direkte og indirekte medvirkede byrådet også til omfattende boligbyggerier, blandt andet på den gamle dyrskueplads ved Gl. Vardevej, og også byplanlægning var på dagsordenen.

Byrådsmøderne blev holdt hveranden mandag og startede altid kl. 19. I forvejen havde vi, der skulle dække mødet, haft mulighed for at sætte os ind i sagerne via en gennemgang af byrådsmappen, så vi var rimeligt orienterede og kunne koncentrere os om selve debatten. Ikke mindst blev grænserne trukket op i forbindelse med behandlingen af de årlige budgetforslag med efterfølgende beslutning om udskrivning af den kommunale skat. Her var der lejlighed til at demonstrere skillelinjer og luften politiske programerklæringer. I det daglige var det knap så dramatisk. De fleste sager var afgjort på forhånd i magistraten, hvor borgmester L. Høyer-Nielsen og redaktør Knud Ree var de dominerende medlemmer og dem, der udstak lin-

jerne, bistået af en stab af dygtige unge embedsmænd, der var kommet til Esbjerg i årene lige efter befrielsen.

Fiskerne havde under krigen tjent gode penge, og de fleste havde passet på dem med det resultat, at de havde råd til at prøve noget nyt. Det resulterede blandt andet i, at fiskeskipper Chr. Venø og et par af hans kammerater startede et stort forsøgsfiskeri ved Grønland. Det samme gjorde Claus Sørensen. Samtidig begyndte produktionen af frosne fiskefileter at tage form, og den ene filetfabrik efter den anden skød op på fiskerihavnen. De fleste fileter blev eksporteret til England, hvor kvinderne for alvor var kommet ud på arbejdsmarkedet under krigen og nu havde vænnet sig til fødevarer, der var lettere at arbejde med i køkkenet. Denne udvikling kom til Danmark nogle år senere. Men størst interesse var der dog omkring sildefiskeriet og opførelsen af den første sildeoliefabrik på havnen. Den udvikling, der her sattes i gang, kom til at præge fiskeriet voldsomt i mange år, - og også »duften« fra fabrikkerne gav masser af stof.

Det stofområde, der stod mit hjerte nærmest, var personalistoffet. Omtale af mænd og kvinder, der havde en eller anden form for mærkedag. Var der tale om en god socialdemokrat, var reglen, at der skulle interviewes og bringes et billede. Det var interessante mennesker at tale med. De kunne fortælle om perioder med et ofte umenneskeligt slid for en løn, der lige netop gjorde det muligt for dem og deres familier at eksistere. Og så kunne de alle huske dengang, Kongensgade blot var en pløret landevej med grøfter på begge sider af vejen. For dem alle var Sundbo »Det store Dyr i Åbenbaringen«, der var kun

et minus i karakterbogen: Han skulle aldrig have jaget Lauritzen ud af byen.

Lauritzen var købmand og skibsreder Ditlev Lauritzen, der energisk og målbevidst var gået i gang med at starte det, der siden blev til rederiet J. Lauritzen. Ditlev Lauritzen havde alt det, Sundbo havde brug for i sin til tider hårde polemik og kampagne mod fæle kapitalister. Han var en af byens største arbejdsgivere og valgt ind i byrådet af de borgerlige. Omkring disse to stærke personligheder skabtes et væld af anekdoter og myter. En af dem vil vide, at Sundbo en dag mødte Lauritzen i en af byens banker. Lauritzen var ved at række en meget stor sum penge over skranken til kassereren, hvortil Sundbo bemærkede: »Det var dog en grumme masse penge«. Lauritzen svarede: »Ja, og dem skal du få, hvis du vil rejse fra Esbjerg«. Det blev Ditlev Lauritzen, der rejste først. I 1914 flyttede han sin rederivirksomhed til København.

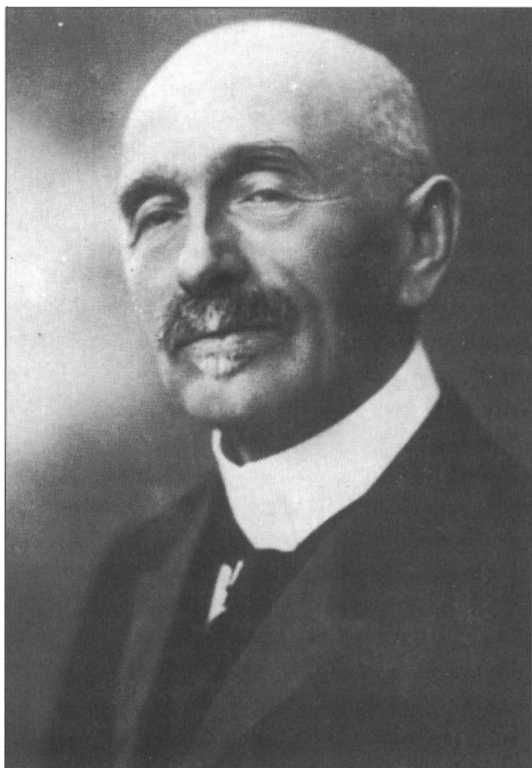
Så sent som i 50'erne mødte jeg ofte gamle esbjergensere, der var fast overbevist om, at hvis ikke Sundbo havde jaget Lauritzen ud af Esbjerg, så havde byen haft et stort skibsværft og en tørdok, og Esbjerg havde søfartsmæssigt spillet samme rolle som Bergen i Norge og Göteborg i Sverige.

Da forhenværende borgmester Morten Mortensen i 1951 fyldte 80 år, havde jeg et større interview med dette pragtfulde menneske og tog spørgsmålet om Lauritzen og Sundbo op. Mortensen havde kendt dem begge godt, og han mente, at Sundby ingen indflydelse havde på den beslutning, Lauritzen tog, da han i 1914 flyttede sine virksomheder til København. Han følte, at vi stod overfor en stor krig og fornemmede, at det var nødvendigt at drive rederiet fra Køben-

havn, hvor alle vigtige beslutninger om landets ve og vel ville blive truffet.

Foruden at dække byrådsmøder var jeg ofte referent, når der blev holdt større politiske møder. Jeg har mødt og refereret blandt andre Julius Bomholt, Hans Hedtoft, H. C. Hansen, Viggo Kampmann og Jens Otto Krag for at nævne nogle af de mest celebre og absolut nogle af de mest interessante politikere i slutningen af 40'erne og begyndelsen af 50'erne. Foruden disse områder dækkede jeg Guldager-kredsen, når der var valgkamp, og der var valg i 1947, 1950 og 1953, og navnlig var sidstnævnte år et travlt år på grund af grundlovsændringerne. Guldager-kredsen strakte sig i retning mod Ansager og Skovlund og omfattede blandt andet Sig, Fanø, Tjæreborg, Vester Nebel, Årre, Roust, Skads og Endrup for at nævne nogle af lokaliteterne. Der blev holdt 14-16 møder under en valgkamp. Kredens ubestridte førstemand var Olav Øllgaard, der gang på gang blev valgt med stor majoritet af tilfredse venstre-vælgere. Blandt andre kandidater deltog forlægger og direktør A. C. Normann, der stred for de radikale, og L. Høyer-Nielsen, der et halvt år inden valgkampen i 1950 var blevet væltet som borgmester i Esbjerg og nu tog en tørn som kandidat for Socialdemokratiet. Det var en absolut utaknemmelig opgave, da Høyer ikke havde en chance i denne så stærke venstre-kreds, men han tog loyalt sin tørn.

Jeg husker disse valgkampe som fantastisk spændende og meget anstrengende. Vi havde møder både eftermiddag og aften, og jeg lærte utrolig meget om politik og samfundsforhold. Kandidater og journalister fulgtes ad til og fra møderne, og vi spiste sammen på egnens små kroer. En dag var vi kommet til en



Redaktør Jens Peter Sundbo (1860-1928).
(Foto: Esbjerg Byhistoriske Arkiv)



Skibsreder Ditlev Lauritzen (1859-1935).
(Foto: Esbjerg Byhistoriske Arkiv)

by, der var tørlagt. Da vi havde bestilt dagens ret, vendte Høyer sig mod den unge pige, der serverede, og spurgte: »I har vel ikke nogle af de hersens pilsnere uden etiket?«. Pigen så på forhenværende borgmester Høyer-Nielsen, folketingsmand Olav Øllgaard og forlægger A. C. Normann og svarede så: »Nej, dem har vi kun, når de helt fine kommer«.

Den 1. maj 1950 havde Vestjyden bestået i 50 år, og vi udsendte et stort jubilæumsnummer. I anledning af jubilæet vedtog den lokale kontrolkomité at bevilge 1.000 kr. til afholdel-

se af jubilæumsfestligheder. Man vedtog samtidig at stryge den årlige sommerudflugt for personalet, hvorved man sparede 1.000 kr. Beslutningen vakte en del misstemning - ikke mindst blandt typograferne, der havde regnet med at få et gratiale. Beslutningen var faktisk et udtryk for bladets økonomiske stilling. Det skulle ikke blive den eneste gang, der blev demonstreret smålighed - en smålighed, der betød, at det var svært at holde på gode journalister. Småligheden var dikteret af fattigdom. Avisen kunne kun klare sig gen-

nem tilskud fra De samvirkende Fagforbund, datidens LO. Lige meget hvad vi gjorde, og til tider løb vi virkelig stærkt, kunne vi ikke klare konkurrencen fra Vestkysten, der havde flere medarbejdere og større teknisk kapacitet end os. Det hele skabte en ejendommelig stemning. På den ene side vilje til at udføre et godt stykke arbejde, da det var den eneste mulighed for at komme videre i karrieren. På den anden side skabte denne fattigdom en mismodig, trist atmosfære.

Alle bestræbelser på at rette bladets økonomi op var forgæves. I 60'erne begyndte det for alvor at gå ned ad bakke, og i 1971 var det slut. På det tidspunkt havde jeg bevæget mig via Tønder og Rønne til København. Jeg blev aldrig rejsende journalist, der levede af at skrive spændende artikler fra den store, brogede verden.

Søren Bertelsen f. 1923. Uddannet journalist på Vestjyden, redaktør i Tønder af dagbladet Sønderjyden, chefredaktør i Rønne af Bornholmeren, pressechef i SAS, nu pensionist.